WIKIPEDIA

Karjalan kieli

Karjala on uralilainen kieli, joka kuuluu suomalais-ugrilaisten kielten itämerensuomalaisten kielten pohjoisryhmään. Karjala on yksi suomen lähimmistä sukukielistä.[2] Karjalan kaikkien murteiden puhujia arvioidaan olevan yhteensä noin 60 000 – 95 000,[3] joten se on puhujamäärältään itämerensuomalaisista kielistä suomen ja viron jälkeen kolmanneksi suurin. Karjalaa puhutaan Venäjällä Karjalan tasavallassa eli Itä-Karjalassa sekä Tverin karjalaisalueilla, jossa sitä puhuvat karjalaiset. Suomessa sitä puhuvat suomen karjalankieliset, joista osa identifioituu edellä mainittuun karjalaisten kansaan, kun taas osa kokee kuuluvansa suomalaisiin lukeutuvaan karjalaisten heimoon. Se on samaa jatkumoa karjalaisten kansan kanssa.[4] Karjalan kieli on sekä Venäjällä että Suomessa vakavasti uhanalainen.[5]

Karjalan kielen sisäiset murre-erot ovat suuret, eikä yhteisen kirjakielen luominen kaikille karjalaisille ole vielä onnistunut. Tavallisesti karjalan kielessä erotetaan kaksi päämuotoa: varsinaiskarjala ja livvinkarjala eli aunuksenkarjala. Aiemmin karjalan muotona pidetty lyydi luetaan nykyään yleensä omaksi kielekseen.[6][7] Varsinaiskarjalassa erottuvat edelleen pohjoiset vienalaismurteet ja eteläisempi karjala, johon kuuluu myös Tverin karjalaissaarekkeiden kieli.[8]

Historiallisesti karjalan kieli polveutuu Laatokan länsiosan tuntumassa yli tuhat vuotta sitten puhutusta pohjoisitämerensuomalaisesta kielimuodosta, jota tutkimuksessa on tapana nimittää muinaiskarjalaksi. Saman kielimuodon jatkajia ovat Suomen Etelä-Karjalassa, Kannaksella ja inkerinsuomalaisten parissa puhutut suomen kielen kaakkoismurteet sekä Suomen Pohjois-Karjalan murre, joka kielitieteellisesti kuuluu suomen savolaismurteisiin.[9] Lisäksi muinaiskarjalasta polveutuu inkeroisen kieli, jota ei tule sekoittaa Inkerin alueen suomen kielen murteisiin. Mitään näistä ei lueta karjalan kieleen kuuluviksi. Tavallisille suomalaisille karjalan kielen ja suomen kielen niin sanottujen karjalaismurteiden (kaakkois- ja itäisten savolaismurteiden) ero on usein epäselvä.[10]

Vielä 1950-luvulla karjalan kieli luokiteltiin usein suomen murteeksi. Kysymys siitä, onko karjala oma kielensä vai murre, on ollut pitkälti poliittinen. Siihen ovat vaikuttaneet myös *Kalevala*, jonka pohjana olleen kansanrunouden alkuperäinen kieli, varsinaiskarjalan kielen vienalaismurre, on hyvin lähellä suomen kieltä. Vaikutuksensa on myös karelianismin perinteellä, jonka mukaan karjalaisuus nähtiin jonkinlaisena alkuperäisen suomalaisuuden aarreaittana. 1930-luvulla ja jatkosodan aikana heimoaktivistit näkivät karjalan "suomalaisuuden" yhtenä syynä liittää Itä-Karjala osaksi Suomea. Toisaalta heimoaatteeseen on aina kuulunut suomen sukukansojen auttaminen.[11]

Karjalan menetys toisen maailmansodan päätteeksi Neuvostoliitolle oli vakava isku karjalan kielelle.[5] Suomessa karjalan kielen hiipumista on edesauttanut se, että karjalaiset nähtiin suomalaisina ja heidän kulttuurinsa ja kielensä sulautui hyvin nopeasti suomalaiseen kulttuuriin niiden samankaltaisuuden vuoksi.[5] Toisaalta karjalaa saatettiin kieltää puhumasta esimerkiksi kouluissa tai jopa Karjalan liiton tilaisuuksissa.[5] Nykyistä karjalan heikkoa tilaa voidaan pitää Suomessa vakavana ihmisoikeuskysymyksenä.[5]

Sisällysluettelo

Karjalan kieli Venäjällä

Karjalan kieli Suomessa
- Jatkosodan jälkeen
- 1990-luvulta nykypäivään

Karjalan kielen murteet

Karjalan kielen ominaispiirteistä

Kielinäyte

Katso myös

Lähteet

Karjala	
Karjalan kielen murrealueet (englanniksi)	
Oma nimi	karjala
Muu nimi	*karjala-aunus*
Tiedot	
Alue	Karjalan tasavalta muu Venäjä Suomi
Virallinen kieli	-
Puhujia	35 600 [1]
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kirjaimisto	latinalaiseen kirjaimistoon pohjautuva kirjakieli kehitteillä
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	uralilaiset kielet
Kieliryhmä	suomalais-ugrilaiset kielet suomalais-permiläiset kielet suomalais-volgalaiset kielet itämerensuomalaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	-
ISO 639-2	krl
ISO 639-3	krl (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=krl)
ISO 639-3	KRL (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=KRL)
	Ohje

Kirjallisuutta

Aiheesta muualla

Karjalan kieli Venäjällä

Venäjällä karjalan kielen puhujien määrä on 1900-luvun jälkipuoliskolla jatkuvasti huvennut. Kun vuonna 1926 karjalaisia oli Karjalan tasavallassa yli satatuhatta ja Tverin karjalaisalueilla yli 140 000, ja näistä lähes kaikki puhuivat karjalaa, vuoden 2010 väestönlaskennassa karjalaa ilmoitti koko Venäjän federaatiossa puhuvansa enää 25 600. Näistä suurin osa kuuluu vanhempiin ikäluokkiin. Karjalan kielen siirtyminen lapsille ja nuorille on vakavasti vaarantunut. Jokseenkin kaikki Venäjän karjalaiset puhuvat venäjää, monet käytännössä jopa sujuvammin kuin karjalaa; heikommin venäjää osaavia on korkeintaan kaikkein vanhimmassa sukupolvessa. Venäjää käytetään yleensä kodin ulkopuolella ja etenkin kaupungeissa. Karjalan tasavallan asukkaista suuri enemmistö on venäjänkielisiä, ja näistä vain harva yleensä osaa karjalaa, joten karjalan kielestä on tullut perheiden ja maaseudun pienten karjalaisyhteisöjen sisäinen kieli.[12]

Karjalan tasavallassa karjalan kieltä suojelemaan on vuonna 2004 säädetty erillinen laki, mutta karjalalla ei ole virallisen kielen asemaa.[13] Karjalaksi ilmestyy sanomalehti *Oma Mua*, jossa nykyään julkaistaan kirjoituksia sekä aunuksen- että vienankarjalaksi, sekä satunnaisia artikkeleita muissakin lehdissä. Karjalan tasavallassa myös lähetetään säännöllisesti jonkin verran karjalankielistä radio- ja toisinaan TV-ohjelmaa.[14] Karjalaa opetetaan joissakin Karjalan tasavallan ja Tverin karjalaisalueen kouluissa oppiaineena, mutta koulujen opetuskielenä sitä ei käytetä, eivätkä karjalan oppitunnit sielläkään, missä niitä on tarjolla, näytä kunnolla tukevan elävää kaksikielisyyttä tai karjalan kielen käyttöä koulun ulkopuolella.[15]

Karjalan kielen kirjallista viljelyä aloitteli Venäjällä 1800-luvulla ortodoksinen kirkko, joka julkaisi jonkin verran uskonnollista ja opetuskirjallisuutta. Lokakuun vallankumouksen jälkeen, kun monille Neuvostoliiton vähemmistöille kehitettiin kirjakieli, karjala jäi tämän kehityksen ulkopuolelle: Karjalan tasavallassa valtaa pitivät suomalaiset emigrantit, jotka ottivat käyttöön viralliseksi kieleksi venäjän rinnalle suomen. (Tämä järjestely sopi vienankarjalaisille, joiden oma kieli oli suomen kieltä hyvin lähellä.) Tverin alueen karjalaisille sitä vastoin kehitettiin 1930-luvun alussa latinalaiseen kirjaimistoon perustuva kirjakieli. Vasta 1930-luvun loppupuolella, kun poliittinen linja muuttui ja Karjalan tasavallan suomalaisjohdosta suuri osa joutui Stalinin vainojen uhriksi, suomi menetti virallisen kielen aseman, ja professori Dmitri Bubrih kollegoineen sai tehtäväkseen kehittää kaikille karjalaisille yhteisen kirjakielen, joka perustuisi kyrilliseen kirjaimistoon. Tämä kieli ehti olla käytössä vain pari vuotta: Suomen talvisodan ja Karjalais-suomalaisen neuvostotasavallan perustamisen yhteydessä viralliseksi kieleksi venäjän rinnalle palautettiin suomi. Näin Karjalasta tuli ainoa neuvostotasavalta, jonka "nimikkokansan" kieli ei saanut omaa kirjakieltään.[16]

Хўппäй Хукка юащикках, салбаудуй крыш-
кал, вай крючкäне петлойх хелäхтих — пуутуйт
Велли Хукка! А Велли Кроликка омиэ очкиэ
азеттау ненäл, эйстäў тулех пäй лиэджуйн
стуулан; авай табакеркан, отти хўвäн нäпин
табаккуа. Кодван истуй муга Велли Кроликка,
рупистели очччуа, и айвин дуумайччи, дуу-
майччи.
Сийд Велли Хукка андой нäнен юащикас.
— Мидä, койрат лäхтиэттих, Велли Кроликка?
— Будто куй ўкси виэ айвин нюустелоу туас
салбамон тагуа.

Дядя Римусан Суарнат ("Djadja Rimusan Suarnat", Tales of Uncle Remus, Joel Chandler Harris), 1939. Kyrillistä kirjaimistoa käyttävällä karjalan kielellä ilmestyi oppi- ja valistuskirjallisuutta, myös tämä käännös suosituista eläinsaduista.

Karjalan kirjakielen kehittämistä ja standardointia alettiin puuhata uudelleen 1980-luvun lopulla. Yhteistä kirjakieltä kaikille karjalaisille ei suurten murre-erojen takia ole edelleenkään pystytty kehittämään. Tällä hetkellä Venäjän Karjalassa käytetään kirjallisesti sekä aunuksen- että vienan-, jossain määrin myös eteläkarjalaa; tverinkarjalaiset ovat myös kehittäneet omaa kirjakieltään. Nämä kielet käyttävät kaikki latinalaista kirjaimistoa.

Vuonna 2017 rapartisti Ondrei julkaisi maailman ensimmäinen karjalankielisen rapalbumin (*Karelication*) livvin kielellä.[17] Vuonna 2018 Irina Novak ja Irina Komissarova laativat tverinkarjalalle oppikirjan *Miun harpaukšet karielan kieleh*, ja se julkaistiin marraskuussa 2019.[18]

Karjalan kieli Suomessa

Pääartikkeli: Suomen karjalankieliset

Toiseen maailmansotaan asti karjalan kieltä puhuttiin Suomessa Raja-Karjalan alueella. Siihen kuuluivat Suojärvi, Salmi, Korpiselkä, Suistamo, Impilahti ja Soanlahti. Lisäksi karjalan kielen murteita käytettiin Ilomantsin itäosassa sekä Suomussalmen ja Kuhmon parissa vienalaiskylässä. Salmissa ja Suojärven itäosissa niin sanotussa Hyrsylän mutkassa puhuttu kielimuoto oli livviä eli aunuksenkarjalaa.

Koska karjalan kieltä ei virallisesti pidetty omana kielenään vaan suomen murteena, tarkkoja tietoja karjalankielisten lukumäärästä ei ole, mutta eräänä lähtökohtana voidaan pitää Raja-Karjalassa asuneiden ortodoksien määrää, joka vuonna 1939 oli yli 36 000 henkeä.[19] Näistä arviolta 29 000 henkeä puhui karjalaa äidinkielenään.[19] Suomen karjalankielisten määrään vaikuttivat myös Itä-Karjalasta 1920-luvulla saapuneet Repolan ja Porajärven pakolaiset sekä vienankarjalaiset; vienalaisia muutti Suomeen tuhansia jo autonomian aikana, ja vuosina 1918–1922 heitä saapui pakolaisina arviolta 11 500, joista osa tosin palasi olojen rauhoituttua takaisin kotiseuduilleen.[20] Täten on arvioitu, että Suomessa oli talvisodan alkaessa ainakin 33 000–34 000 henkeä, joiden äidinkieli oli karjala.[19]

Jatkosodan jälkeen

Sotien jälkeen Raja-Karjalan maatalousväki sijoitettiin vuoden 1945 maanhankintalain mukaan Pohjois-Karjalaan, Pohjois-Savoon, Etelä-Kainuuseen ja osittain Pohjanmaalle. Suhteellisesti eniten karjalaisia sai Pohjois-Karjalan pohjoisin kunta Valtimo, johon sijoitettiin yli tuhat siirtokarjalaista pääasiassa Suojärveltä.[21] Karjalankielisten keskittymiä muodostui myös suurimpiin asutuskeskuksiin, kuten pääkaupunkiseudulle, Lahteen, Jyväskylään, Joensuuhun, Kotkaan, Tampereelle ja Ouluun.

Karjalan kielellä ei ole viime vuosiin saakka ollut virallista asemaa Suomen koululaitoksessa, eikä sitä ole opetettu kouluissa muuten kuin joidenkin yksittäisten opettajien harrastustoimintana. (Valtimon kunnassa, minne on aikoinaan tullut paljon rajakarjalaisia evakkoja, tällaista karjalan kielen harrastusta koulussa piti 1900-luvun lopulla yllä paikallinen opettaja ja karjalaisaktivisti Paavo Harakka.)[22] Karjalan kieli on ollut lähes pelkästään puhekieltä, ja siten karjalaisyhteisöjen hajotessa myös kieli on hävinnyt. Selvitettäessä karjalankielisten määrää nykyään voidaan lähtökohdaksi ottaa se, että ennen sotia syntyneet ja karjalan kielen äidinkielenään oppineet puhuvat karjalan kieltä edelleen.[19] Lukuun on lisättävä 1940-luvulla ja myöhemmin syntyneet, jotka ovat oppineet äidinkielenään karjalan. Heidän lukumääränsä arvioiminen on hankalaa, koska virallisia tilastoja ei ole ja koska osa lapsena karjalaa puhuneista on saattanut sen myöhemmin unohtaa. Suomeen on saapunut myös viime vuosina Venäjältä karjalankielisiä maahanmuuttajia, joiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa.

1990-luvulta nykypäivään

1990-luvulla arvioitiin Suomessa olevan noin 5 000 karjalan puhujaa.[5] Epävirallisten laskelmien mukaan karjalankielisiä olisi Suomessa vuonna 2001 ollut 11 000–12 000 henkeä. Kaikki näistä eivät välttämättä pystyneet aktiivisesti keskustelemaan karjalaksi, vaikka ymmärtävätkin puhetta.[23] Sujuvien karjalan puhujien ja sitä päivittäin käyttävien määräksi on arvioitu noin 5 000 henkeä.[2] Myös vuonna 2017 karjalan kielen asiantuntija professori Anneli Sarhimaa arvio karjalan puhujayhteisön kooksi Suomessa noin 5 000 henkeä.[5] Tällä hän tarkoitti juuri päivittäistä kielen käyttöä.[5] Vähintään melko hyvin tai hyvin kieltä osasi vuonna 2017 noin 11 600 henkeä.[5] Lisäksi on noin 20 000 henkeä, jotka osaavat kieltä vähän tai ymmärtävät sitä.[5] Vuodesta 2011 lähtien karjalan kielen on voinut ilmoittaa väestörekisteriin virallisesti äidinkielekseen[24], ja tätä mahdollisuutta on käyttänyt hyväkseen joitakin satoja henkilöitä.[5]

Kielen tutkimuksella ja opetuksella on vuoden 2009 alusta ollut Joensuun yliopistossa (nykyään Itä-Suomen yliopisto) professuuri, jota hoiti alkuvuodet vienankarjalainen Pekka Zaikov.[25] Zaikovin jäätyä eläkkeelle hänen seuraajakseen valittiin vuonna 2015 Vesa Koivisto. Virka on maailman toinen karjalan kielen professuuri Petroskoin yliopiston jälkeen.

Yle aloitti keväällä 2015 karjalankieliset radiouutislähetykset, jotka toteutetaan yhteistyössä Karjalan Kielen Seuran kanssa.[26] Karjalaksi ilmestyy Suomessa myös verkkolehti *Karjal Žurnualu (http://verkolehti.karjal.fi/)*, ja useat suomalaiset karjalan kielen harrastajat ylläpitävät karjalankielisiä sivustoja, verkkoaineistoja, blogeja tai Facebook-ryhmiä. Suomen karjalaisissa on sekä aunuksen- että vienan- ja eteläisemmän varsinaiskarjalan puhujia, ja kaikkia näitä kieliä käytetään myös kirjallisesti Suomen karjalaisyhteisössä. Yhteisestä kirjakielestä on toisinaan ollut julkisuudessa puhetta, mutta toistaiseksi sellaista ei ole saatu aikaan.[27]

Joulukuussa 2009 tehdyssä asetusmuutoksessa Suomi lisäsi karjalan kielen Euroopan alueellisten tai vähemmistökielten peruskirjan suojelemien kielten joukkoon. Tällä päätöksellä kieli sai käytännössä vähemmistökielen aseman, mikä oikeuttaa mahdollisen rahallisen tuen hakemisen EU:lta kielen elvyttämiseen.[25] Niin sanottua virallista vähemmistökielen asemaa karjalalla ei kuitenkaan ole, koska Suomen lainsäädäntö ei tunne "kansallisen vähemmistökielen" käsitettä. Tätä nykyä karjala on ainoa Suomen kotoperäinen vähemmistökieli, jota ei nimenomaisesti mainita perustuslaissa eikä muissakaan laeissa. Karjalan kielen tukemiseksi ei myöskään ole laadittu kielipoliittista toimintaohjelmaa, jollaiset Suomessa on paitsi kansalliskielillä suomella ja ruotsilla myös Suomen romanikielellä, saamelais- ja viittomakielillä.[24]

Karjalan kielen murteet

Karjalan kieli jakautuu kahteen päämurteeseen: varsinaiskarjalaan ja livvinkarjalaan eli aunuksenkarjalaan.[28][29] Tarkempi murrejako voidaan esittää seuraavasti:

- varsinaiskarjala
  - vienankarjala (viena, pohjoiskarjala)
    - Kieretin murre
    - Oulangan murre
    - Kiestingin murre
    - Vitsataipaleen murre
    - Pistojärven murre
    - Uhtuan murre
    - Vuokkiniemen murre
    - Hietajärven murre
    - Kuivajärven murre
    - Kontokin murre
    - Jyskyjärven murre
    - Paanajärven murre
    - Usmanan murre
  - eteläkarjala
- aunuksenkarjala (aunus, livvi)
  - Salmin murre
  - Tulemajärven murre
  - Munjärven murre
  - Säämäjärven murre
  - Vieljärven murre
  - Vitelen murre
  - Kotkatjärven murre
  - Nekkulan-Riipuskalan murre

- Itä-Karjalan keskiosan ja Raja-Karjalan murteet
    - Tunkuan murre
    - Suikujärven murre
    - Repolan murre
    - Rukajärven murre
    - Paatenen murre
    - Mäntyselän murre
    - Porajärven murre
    - Ilomantsin murre
    - Korpiselän murre
    - Suojärven murre
    - Suistamon murre
    - Impilahden murre
- tytärkarjalaiset murteet
    - Tihvinän murre, tihvinänkarjala
    - Valdain murre, valdainkarjala
    - Tverin murre, tverinkarjala
        - Doržan murre
        - Maksuatihan murre
        - Ruameškan murre
        - Tolmatšin murre
        - Vesjegonskin murre

Karjalan kielen ominaispiirteistä

Karjalan kieltä yhdistävät suomen kielen itäisiin murteisiin esimerkiksi pitkien *a*- ja *ä*-vokaalien diftongiutuminen (*moa* ‘maa’, *peä* ‘pää’), verbien yksikön kolmannen persoonan vartalovokaali *e*:n labiaalistuminen *o*:ksi tai *ö*:ksi (*mänöy ~ menöy* ‘menee’, *tulou* ‘tulee’) sekä tiettyjen konsonanttien liudentuminen (alkuperäisen) *i*:n tai *j*:n edellä (*män'i ~ men'i* ‘meni’, vrt. savolaismurteiden *mänj*). Suomen yleiskielestä poikkeavia ja useimmille itämurteillekin outoja äännepiirteitä taas ovat esimerkiksi *h*:n säilyminen sanojen jälkitavuissa (*terveh* ‘terve’, *perttih* ‘pirttiin’, *kindahat* ‘kintaat’) sekä jälkitavujen pitkien vokaalien diftongiutuminen (*voattiet* ‘vaatteet’, *maguan* ‘makaan’).

Suomalaisen silmään pistävä erikoispiirre on klusiilien *(k, p, t)* sekä *s*:n soinnillistuminen sanan sisällä soinnillisessa ympäristössä: *poiga ~ poigu* ‘poika’, *lindu* ‘lintu’, *käzi* ‘käsi’. Tämä puuttuu kuitenkin vienalaismurteista, joissa *k*, *p* ja *t* ääntyvät samaan tapaan kuin suomessa.

Karjalassa suomen *s*:ää vastaa toisinaan suhu-*š*, eri murteissa erilaisin ehdoin. Vienankarjalassa *s* on yleensä muuttunut suhu-*s*:n tapaiseksi, paitsi jos sitä seuraava *i* liudentaa sen. Aunuksenkarjalassa taas *š* tai sen soinnillinen muoto *ž* esiintyy tyypillisesti alkuperäisen *i*:n jäljessä: *ižä* ‘isä’, *lašku* ‘laiska’, *muštan* (~ varsinaiskarjalan *muissan*) ‘muistan’. Karjalassa esiintyy myös usein affrikaattoja (soinniton *tš* eli *č*, soinnillinen *dž*), esim. *čondžoi* ‘kirppu’, *ruočči* ‘ruotsi, luterilainen (suomalainen)’.

Astevaihtelu toimii karjalassa hieman toisin kuin suomessa. Aunuksenkarjalassa jotkin suomessa ja karjalassa vaihtelevat konsonanttiyhtymät eivät vaihtele lainkaan (*lähten* ‘lähden’), varsinaiskarjalassa taas vaihtelevat esimerkiksi *sk*, *st* ja *tk* (*muissan* ‘muistan’, *matan* ‘matkan’). Lyydissä astevaihtelu koskee vain kaksoiskonsonantteja, yksinäiskonsonantteja ei lainkaan.

Muoto-opissa karjalan kielen tyypillisiä piirteitä ovat esimerkiksi verbien refleksiivitaivutus (*pezietšen ~ pežeten* ‘peseydyn’) sekä ns. passiivin käyttö monikon kolmannen persoonan sijasta (*hyö tullah* ‘he tulevat’, “he tullaan”).

Suomalaisen silmään pistävät karjalan kielessä lukuisat venäjän- ja kirkkoslaavinkieliset lainasanat, kuten esimerkiksi *šĺupka* (ven. шлюпка, ‘vene’) ja *malittu*, *malitvo* (kirkkoslaaviksi молитва, ‘rukous’) . Niitä on vienalaismurteissa vähemmän kuin eteläisemmissä karjalan kielen murteissa.

Kielinäyte

»Kai rahvas roittahes vällinny da taza-arvozinnu omas arvos da oigevuksis. Jogahizele heis on annettu mieli da omatundo da heil vältämättäh pidäy olla keskenäh, kui vellil.»

Suomeksi:
»Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.»

(YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1. artikla) [30]

Katso myös

- Karjalan kielen sanakirja
- Burlakat
- Santtu Karhu & Talvisovat
- Oma Mua

Lähteet

1. Ethnologue: Karelian (http://www.ethnologue.com/language/krl) (englanniksi) Viitattu 9.12.2013.
2. Mitä ovat karjalan kieli ja kulttuuri? (http://www.karjalankielenseura.fi/kielikulttuuri.html) *www.karjalankielenseura.fi*. Viitattu 7.8.2015. Arkistoitu versio Archive.org-palvelussa (https://web.archive.org/web/20110513155102/http://www.karjalankielenseura.fi/kielikulttuuri.html)
3. Karjalan kielestä (http://www.eldia-project.org/index.php/fi/kielet-ja-puhujayhteisoet/karjalan-kieli/413-karjalan-kielestae) *www.eldia-project.org*. Viitattu 23.7.2015.
4. Lampi, Pertti: Suomen karjalankieliset karjalaiset (http://www.karjal.fi/kks/wp-content/uploads/2015/10/Suomen_karjalankieliset_karjalaiset.pdf) *karjal.fi*. Viitattu 3.2.2020.
5. Anneli Sarhimaa: Karjalan kielellä viime hetket elpyä | Ajantasa (https://areena.yle.fi/1-4303009) *areena.yle.fi*. Viitattu 7.12.2017.
6. Karjala (https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/karjala) Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 21.11.2019.
7. Lyydiläiskysymys: Kansa vai heimo, kieli vai murre? (https://helda.helsinki.fi/handle/10138/173932) *helda.helsinki.fi*. Viitattu 1.10.2019.
8. Karjala - kieli, murre ja paikka (http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk129/karjalan_kielen_murteet.shtml) *scripta.kotus.fi*. Viitattu 17.1.2016.
9. https://web.archive.org/web/20050210234328/http://www.helsinki.fi/hum/sugl/oppimat/imsjohd/suomi.html
10. Palander, Marjatta & Nupponen, Anna-Maria (toim.): *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti.*. Joensuun yliopisto, 2005.
11. Uola, Mikko: *AKS:n tie*, s. 16–17. Minerva Kustannus Oy, 2011.
12. Karjalainen, Heini et al.: *Karelian in Russia: ELDIA Case-Specific Report*, s. 20-26. ELDIA, 2013. Teoksen verkkoversio (http://phaidra.univie.ac.at/o:314612).
13. Karjalainen, Heini et al.: *Karelian in Russia: ELDIA Case-Specific Report*, s. 89–90. ELDIA, 2013. Teoksen verkkoversio (http://phaidra.univie.ac.at/o:314612) (PDF).
14. Karjalainen, Heini et al.: *Karelian in Russia: ELDIA Case-Specific Report*, s. 92–93. ELDIA, 2013. Teoksen verkkoversio (http://phaidra.univie.ac.at/o:314612) (PDF).
15. Karjalainen, Heini et al.: *Karelian in Russia: ELDIA Case-Specific Report*, s. 41–44. ELDIA, 2013. Teoksen verkkoversio (http://phaidra.univie.ac.at/o:314612) (PDF).
16. Neuvostoliiton kielipolitiikkaa: Karjalan kirjakielen suunnittelu 1930-luvulla (http://www.oocities.org/esaanttikoski/lisuri.html) *www.oocities.org*. Viitattu 17.1.2016.
17. OndreiMaailman ensimmäinen karjalankielinen rap-tähti (http://www.karjalansivistysseura.fi/sampo/sites/default/files/kh-artikkelit/KH-2016-5-6.pdf) *Karjalan Heimo*. Viitattu 14.7.2020.
18. Tuomisto, Matti: Irina Novak sai valmiiksi tverinkarjalan oppikirjan (http://www.tverinkarjala.fi/Harpauk%C5%A1et_Oma_Suoj%C3%A4rvi.pdf) *Oma Suojärvi*. Viitattu 12.5.2020.
19. Harakka Paavo: Esitelmä valtakunnallisilla kotiseutupäivillä (http://www.karjalankielenseura.fi/tekstit/kirjoituksia/valtimo082001.html) *www.karjalankielenseura.fi*. Viitattu 20.7.2015.
20. Karjalan Liitto :: Vienan pakolaiset Pohjois-Suomessa (http://www.karjalanliitto.fi/index.phtml?s=208) *www.karjalanliitto.fi*. Viitattu 17.1.2016.
21. Historia (http://rasimaki.net/historia/historia.html) *www.rasimäki.net*. Viitattu 7.8.2015.
22. Karjalan kieli Suomessa: ELDIA-projektin tuloksia (http://phaidra.univie.ac.at/o:409753) *phaidra.univie.ac.at*.
23. http://www.karjalankielenseura.fi/tekstit/kirjoituksia/valtimo082001.html
24. Anneli Sarhimaa: Luento "Karjala virallisessa kielipolitiikassa" (http://opastajat.net/opastus/kksuomes/4.Karjala_virallisessa_kielipolitiikassa.pdf) *opastajat.net*.
25. http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2009/11/karjalan_kieli_sai_virallisen_aseman_1194062.html
26. Karjalankieliset uutiset alkavat Ylellä – Yle Uudizet karjalakse, jälgimäi! (http://yle.fi/uutiset/karjalankieliset_uutiset_alkavat_ylella__yle_uudizet_karjalakse_jalgimai/7826480) *Yle Uutiset*. Viitattu 17.1.2016.
27. Valtv2 Karjalakse (https://www.youtube.com/channel/UC74S_pVjDE_LFrGozgRvENg) *YouTube*. Viitattu 30.10.2019.
28. Karjalan kielen murteet (https://www.kotus.fi/files/6912/karjalat_kartta_2019.png) Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 22.11.2019.
29. Karjala (https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/karjala) *Kielitieto*. Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 21.11.2019.
30. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/krl.pdf)

Kirjallisuutta

- Markianova, L. F. & Mensonen, Aaro: *Opastummo karjalakse: Lugemistu aiguzile*. Karjalan kielen seuran julkaisuja n:o 2. Joensuu: Ilias: Petroskoi: Verso: Joensuu: Karjalan kielen seura, 2006. ISBN 952-5309-95-9.
- Markianova, Ljudmila & Pyöli, Raija: *Sanakirja suomi–karjala*. Kuopio: Salmi-säätiö, 2008. ISBN 978-952-92-4045-6.
- Harakka, Paavo: *Sunduga, Täyzi kuaskoi, runoloi da näytelmie.* Joensuu: Suojärven Pitäjäseura ry, 1989. ISBN 952-90101-7-6
- Sarhimaa, Anneli: *Karjalan kieli Suomessa: ELDIA-projektin tuloksia*. Mainz: ELDIA, 2015. Teoksen verkkoversio (http://phaidra.univie.ac.at/o:409753).
- Sarhimaa, Anneli: *Vaietut ja vaiennetut: Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas, 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2017. ISSN 0562-6129 (http://www.worldcat.org/issn/0562-6129). ISBN 978-952-222-890-1.
- Karjalainen, Heini et alii: *Karelian in Russia: ELDIA Case-Specific Report*. Mainz: ELDIA, 2013. Teoksen verkkoversio (http://phaidra.univie.ac.at/o:314612).
- Miikkulainen, Raija (toim.): *Karjala – kieli, murre ja paikka*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, 129. Kotus, 2004. ISSN 0355-5437 (http://www.worldcat.org/issn/0355-5437). ISBN 952-5446-08-5. Teoksen verkkoversio (http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk129/karjala_sisalto.shtml).

Aiheesta muualla

- Karjalankielinen Wikipedia hautomossa
- Karjalan kielen seura. (http://www.karjal.fi/)
- Karjalan kielet. (https://web.archive.org/web/20131210000850/http://www.kotus.fi/index.phtml?s=174) Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Karjalan kielen sanakirja. (http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/kks_etusivu.cgi) Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Livvinkielisiä paginoita. (http://www.telemail.fi/salmi/paginat.htm)
- Raamatun tekstejä luettavissa ja kuunneltavissa aunuksenkarjalaksi. (http://www.finugorbib.com/bible/livviksi/40_Mat01_na.html)
- Raamatun tekstejä luettavissa ja kuunneltavissa vienankarjalaksi. (http://www.finugorbib.com/bible/viena/40_Mat01_na.html)
- Raja-Karjala-foorumi. (http://phpbb-host.com/phpbb/index.php?sid=8feccbaa1f5eb1d1c62d773b44d27a48&mforum=salmi) Keskustelupalsta suomeksi ja karjalaksi.
- Vepsän-karjalan-suomen sanasto. (http://www.veps.de/Sanasto/)
- Talvisovat rokkaa Karjalan puolesta. (https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/01/18/talvisovat-rokkaa-karjalan-puolesta) Ylen Elävä arkisto.
- Yle Uudizet karjalakse: tuoreimmat (http://yle.fi/uutiset/18-44136)
- Wiki Fandom vienan murteella (https://wikipedija-vienaksi.fandom.com/wiki/Wikipedija_vienak%C5%A1i_Wiki)
- šipainiekku (https://www.youtube.com/channel/UC74S_pVjDE_LFrGozgRvENg)

Alueet:	**Suomessa:**	Karjalan historiallinen maakunta • Etelä-Karjala • Pohjois-Karjala
	Venäjällä:	Karjalan tasavalta • Itä-Karjala • Kauko-Karjala • Vienan Karjala • Aunuksen Karjala • Tverin Karjala
	Luovutettu Karjala:	Karjalankannas • Laatokan Karjala • Raja-Karjala
Ihmiset:	**Suomessa:**	Karjalan heimo • Siirtoväki • Suomen karjalankieliset
	Venäjällä:	Karjalan kansa (djoržan karjalaiset, lyydiläiset, tihvinänkarjalaiset, tverinkarjalaiset, valdainkarjalaiset)
Kieli:	Kaakkoismurteet • Karjalan kieli (aunuksenkarjala, lyydi, varsinaiskarjala)	
Symboleita:	Karjalaisten laulu • Karjalan vaakuna • Itä-Karjalan lippu • Karjalan tasavallan lippu • Karjalan tasavallan hymni • Karjalan tasavallan vaakuna	
Yhdistyksiä:	Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö • Karjalan Kielen Seura • Karjalan liitto • Karjalan sivistysseura	
Muuta:	Karelianismi • Karjalainen ruokaperinne • Karjalan historia • Karjala-kysymys • Karjalatalo	

n • k • m (https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Malline:Uralilaiset_kielet&action=edit)

Uralilaiset kielet

Itämerensuomalaiset	inkeroinen · karjala (aunuksenkarjala · lyydi · varsinaiskarjala) · liivi · suomi (kveeni · meänkieli) · vatja · vepsä · viro (võro)	
Saamelaiskielet	**Länsisaamelaiset**	eteläsaame · luulajansaame · piitimensaame · pohjoissaame · uumajansaame
	Itäsaamelaiset	akkalansaame † · inarinsaame · kainuunsaame † · keminsaame † · kiltinänsaame · koltansaame · turjansaame

Mordvalaiset	ersä · mokša	
Mari	mari (niittymari · vuorimari)	
Permiläiset	komi (komipermjakki) · udmurtti	
Hanti	hanti	
Mansi	mansi	
Unkari	unkari	
Samojedikielet	**Pohjoissamojedilaiset**	enetsi · juratsi † · nenetsi · nganasani
	Eteläsamojedilaiset	kamassi † · matori † · selkuppi
Luokittelemattomat	merja † · meštšera † · muroma †	

Kielten alueellisia nimityksiä tai kiisteltyjä ryhmittelyjä: suomalais-ugrilaiset · suomalais-permiläiset · suomalais-volgalaiset · volgalaiset · suomalais-saamelaiset · ugrilaiset · obinugrilaiset

Auktoriteettitunnisteet	GND: 4388907-4 (https://d-nb.info/gnd/4388907-4) · NDL: 00565044 (https://id.ndl.go.jp/auth/ndlna/00565044) · NKC: ph121474 (https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=aut&ccl_term=ica=ph121474&CON_LNG=ENG)